

Pitanja i odgovori u vezi sa Deklaracijom o bezbjednim školama

Šta je Deklaracija o bezbjednim školama?

Deklaracija o bezbjednim školama je međuvladina politička obaveza koja državama pruža priliku da izraze podršku zaštiti učenika, nastavnika, škola i sveučilišta od napada tokom oružanog sukoba, kao i da naglase značaj kontinuiteta obrazovnog procesa tokom oružanih sukoba, i da implementiraju konkretne mjere odvratanja od upotrebe škola u vojne svrhe.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija António Guterres je u svom izvještaju o zaštiti civila u toku oružanog sukoba, kojeg je podnio Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih nacija u maju 2017. godine, pozvao sve države članice da prihvate Deklaraciju o bezbjednim školama.

Na Deklaraciji se radilo kroz konsultacije sa državama u procesu, kojeg su Norveška i Argentina vodile u Ženevi, početkom 2015, a data je na potpisivanje tokom Konferencije o bezbjednim školama u Oslu, 29. maja 2015. godine.

Bivša **specijalna predstavnica generalnog sekretara UN za pitanja djece i oružanih sukoba**, Leila Zerrougui, Deklaraciju o bezbjednim školama opisala je kao jedno od najvećih postignuća svoga mandata, okončanog u martu 2017. godine.

Šta su koristi obrazovanja u uslovima sukoba?

Bezbjedne škole pružaju informacije koje spasavaju živote, ublažavaju psihosocijalne posljedice rata i mogu zaštititi djecu od trgovine ljudima, seksualnog nasilja i regrutovanja od strane naoružanih grupa. Prekidi nastave mogu umanjiti vjerovatnost povratka djece u školu, čak i nakon što se škole ponovno otvore i, na duže staze, mogu uticati na zarade pojedinaca i ponovnu izgradnju zemlje. Što je možda još važnije za svako dijete, pristup bezbjednom mjestu za učenje pruža osjećaj normalnosti, rutine i spokoja, u uslovima ratnog haosa.

Gordon Brown, **specijalni izaslanik UN za globalno obrazovanje**, izjavio je slijedeće: „Ovaj zlokobni porast napada na škole se mora zaustaviti. Važno je da sada pošaljemo poruku da napadi na škole, fakultete i univerzitete predstavljaju zločin protiv čovječnosti i da se obrazovne ustanove smatraju sigurnim utočištima.” Naveo je i da „svaka zemlja bez odlaganja mora podržati” Deklaraciju o bezbjednim školama.

Na šta se obavezuju zemlje koje potpišu Deklaraciju?

Potpisivanjem Deklaracije, države se obavezuju, da će preduzeti nekoliko razumnih koraka kako bi se napadi na učenike, nastavnike, škole i univerzitete učinili manje vjerovlatnim, kao i da bi se ublažile negativne posljedice nakon što takvi napadi uslijede.

Te mjere obuhvaćaju:

- prikupljanje pouzdanih podataka o napadima i korištenju škola i univerziteta u vojne svrhe;
- pružanje pomoći žrtvama napada;
- istragu o navodnim kršenjima nacionalnog i međunarodnog prava i krivično gonjenje počinitelaca u slučajevima kad je to prikladno;
- razvijanje i unapređivanje pristupa obrazovanju „senzibiliziranom za konflikt“;
- nastojanje da se održi kontinuitet nastave u toku oružanih sukoba;
- podršku radu UN na temu djece i oružanih sukoba; i
- upotrebu *Smjernica za zaštitu škola i univerziteta od upotrebe u vojne svrhe tokom oružanih sukoba*, i njihovo uključivanje u domaće političke i operativne okvire, koliko god je to moguće i prikladno.

Savjet za mir i bezbjednost **Afričke unije** je u avgustu 2016. godine „pozvao sve države članice koje to još nisu učinile, da potpišu Deklaraciju o bezbjednim školama.“

Deklaracija takođe predstavlja okvir za saradnju i razmjenu gledišta, pri čemu su države potpisnice saglasne da će se redovno sastajati radi pregleda primjene Deklaracije i upotrebe *Smjernica*.

U junu 2015. godine, **Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija** izrazio je „duboku zabrinutost uslijed toga što vojna upotreba škola uz kršenje odnosnih odredaba međunarodnog prava može škole učiniti legitimnim metama napada i time ugroziti bezbjednost djece,“ i pozvao „države članice da preduzmu konkretne mjere odvratanja od takve upotrebe škola od strane oružanih snaga i naoružanih grupa.“

Na koji način zemlja prihvata Deklaraciju?

Vlada Norveške je trenutno depozitar potpisa. Države mogu najaviti svoje prihvatanje u svakom trenutku, putem javne izjave i/ili slanjem pisma norveškom Ministarstvu vanjskih poslova, poslatog posredstvom svojih ambasada ili stalnih misija ili neposredno na Seksjon.for.humanitaere.sporsmal@mfa.no i kjnn@mfa.no.

Generalna direktorica UNESCO-a, Irina Bokova, i **specijalni izaslanik za mir i pomirenje pri UNESCO**, Forest Whitaker, pozvali su države da udvostruče svoje napore za osiguravanje političke obaveze za zaštitu škola i univerziteta i da prihvate Deklaraciju o bezbjednim školama.

Šta se navodi u *Smjernicama*?

Smjernice za zaštitu škola i univerziteta od upotrebe u vojne svrhe tokom oružanog sukoba pozivaju strane u oružanom sukobu (kako državne oružane snage, tako i naoružane grupe izvan kontrole država) da ne koriste škole i univerzitete u bilo koje svrhe, koje podupiru njihove vojne aktivnosti. Suštinski cilj *Smjernica* je zaštita od rizika da se upotrebom škola i univerziteta od strane oružanih snaga i grupa u vojne svrhe one pretvore u vojne ciljeve i izlože potencijalno razornim posljedicama napada. Premda se priznaje da određene vrste upotrebe ne bi bile u suprotnosti sa pravnom regulativom o oružanim

sukobima, sve strane bi trebalo da poduzimaju korake kako bi se izbjeglo ograničavanje bezbjednosti i obrazovanja učenika, koristeći *Smjernice* kao vodič za odgovorno postupanje.

Smjernice se zasnivaju na onome što je moguće praktično postići. One izražavaju svijest o tome, da se strane u oružanom sukobu neizostavno suočavaju sa teškim dilemama koje zahtijevaju pragmatična rješenja. *Smjernice* odražavaju dokaz dobre prakse, koju su već primjenile neke od strana u oružanim sukobima, a u cilju zaštite škola i univerziteta tokom vojnih operacija.

Na formuliranju *Smjernica* radilo se nekoliko godina, kroz konsultacije s ministarstvima vanjskih poslova, odbrane i prosvjete; oružanim snagama; Međunarodnim komitetom Crvenog krsta; civilnim društvom; i akademskom zajednicom, u procesu koji je predvodila Globalna koalicija za zaštitu obrazovanja od napada, započetom 2012, a okončanim pod vođstvom Norveške i Argentine 2014. godine.

Komitet UN za prava djeteta apelovao je na države „da ispune svoju obavezu ... da osiguraju da škole budu zone mira i mjesta na kojima se podstiče intelektualna znatiželja i poštivanje univerzalnih ljudskih prava; i da osiguraju da škole budu zaštićene od vojnih napada ili stavljanja pod kontrolu militantata.”

Šta *Smjernice* nastoje postići?

Smjernice nisu predviđene da budu pravno obavezujući dokument, već da dopunjavaju postojeće međunarodno pravo na humanitarnom i području ljudskih prava. *Smjernice* ne mijenjaju zakon – one samo omogućuju usaglašenost postojećih zakonskih okvira postizanjem promjena u postupcima i ponašanju. Njihova namjena je da budu korišćene kao oruđe za jačanje svijesti o upotrebi škola u vojne svrhe među stranama u oružanom sukobu, kao i da omoguće diskusije o širim pitanjima zaštite i obrazovanja u uslovima sukoba, među vojnim snagama, vladama i nevladinim organizacijama. Izražena je nada da će *Smjernice* ohrabriti promjenu mentaliteta kad je riječ o upotrebi škola i univerziteta u vojne svrhe putem integracije u vojne politike i doktrine, i primjene dobre prakse. Implementacija *Smjernica* trebala bi da bude prilagođena kontekstu i usklađena sa potrebama pojedinačnih država.

Međunarodni komitet Crvenog krsta navodi: „MKCK podržao je proces izrade *Smjernica* doprinoseći suštini dokumenta... Smatramo da *Smjernice* same po sebi nisu pravno obavezujuć dokument i da ne predlažu izmjene postojećih zakona. Prema našem mišljenju, one treba da izazovu promjenu ponašanja u praksi, koja bi mogla dovesti do smanjenja upotrebe škola i univerziteta u vojne svrhe... U tom smislu sagledavamo i nacrt Deklaracije o bezbjednim školama... Smatramo da *Smjernice* mogu pružiti dragocjene praktične upute onima koji su uključeni u planiranje i vođenje vojnih operacija u smislu odlučivanja o vojnoj upotrebi i izlaganju obrazovnih institucija napadima. Stoga takođe pozivamo naše osoblje da razmotri upotrebu *Smjernica* kao, između ostalog, reference, te smo aktivno distribuirali *Smjernice* među našim delegacijama.“

Na koje načine zemlje već primjenjuju Deklaraciju?

Mnoge države već primjenjuju obaveze iz Deklaracije o bezbjednim školama, što dovodi do pozitivnih efekata. Primjeri obuhvaćaju slijedeće:

Global Coalition to **Protect** **Education from Attack**

- Nekoliko država potpisnica, uključujući Čile, Italiju, Luksemburg, Novi Zeland, Norvešku i Sloveniju, već je jasno navelo svoje planove o upotrebi i primjeni *Smjernica*.
- Nakon što je Centralnoafrička Republika prihvatila Deklaraciju, tamošnja mirovna misija UN izdala je direktivu koja se poziva na tekst *Smjernica*, navodeći da „upotreba škole ili univerziteta od strane pojedinih učesnika u sukobu nije dozvoljena.” U međuvremenu su preduzeti napori kako bi se osiguralo da škole koje su okupirale naoružane grupe budu napuštene.
- U Avganistanu, ministar prosvjete iskoristio je prihvatanje Deklaracije i *Smjernica* da se založi za uklanjanje vojnih punktova i baza iz škola i obrazovnih centara.
- Države potpisnice podržale su napore za prikupljanje pouzdanih i relevantnih podataka o napadima na škole i njihovoj upotrebi u vojne svrhe. Na primjer, države potpisnice podržavaju Globalni obrazovni klaster (*Global Education Cluster*) i Mehanizam za monitoring i izvještavanje (*Monitoring and Reporting Mechanism*) u njihovom radu na polju teških kršenja prava djece u uslovima oružanog sukoba.
- U vezi s obavezom razvijanja, usvajanja i unapređivanja pristupa obrazovanju senzibiliziranom za konflikt, Ministarstvo prosvjete Južnog Sudana saraduje s organizacijama UNICEF i UNESCO u cilju integriranja tako usmjerenog obrazovanja u svoje politike.
- Kao primjer osiguravanja kontinuiteta nastave u toku oružanog sukoba, u Nigeru se alternativno obrazovanje sprovodi pomoću radio-programa za djecu koja iz sigurnosnih razloga nisu u prilici da dolaze u školu.
- Nigerija primjenjuje nekoliko mjera u cilju poboljšanja bezbjednosti u školama, kao što su: izgradnja rovova oko škola; instaliranje sigurnosnog osvjetljenja u čitavom okruženju škole; raspoređivanje naoružanog vojnog osoblja koje sprovodi motorizirane i pješake patrole; i postavljanje blokada na pristupnim putevima. Imajući u vidu činjenicu, navedenu i u *Smjernicama*, da bi prisustvo vojnog osoblja u školama djecu moglo izložiti riziku, blokade puteva se ne postavljaju na području same škole nego u oblasti koja je okružuje.
- Mnoge države potpisnice podržavaju programe koji rade na zaštiti i obrazovanju djece u uslovima sukoba, kao što su UNICEF i organizacija *Save the Children*.
- Države potpisnice podržavaju nastojanja Savjeta bezbjednosti UN i specijalne predstavnice generalnog sekretara za pitanja djece i oružanih sukoba, kao i drugih relevantnih tijela pri Ujedinjenim nacijama, što je još jedna obaveza sadržana u Deklaraciji. Jedan od načina pružanja podrške radu specijalne predstavnice generalnog sekretara za pitanja djece i oružanih sukoba jeste pružanje finansijske pomoći njenom uredu, što su, na primjer, učinili Luksemburg i Španija.
- Države potpisnice također su dosledno tematizirali Deklaraciju ili *Smjernice* u okviru diskusija o djeci i oružanim sukobima, i o zaštiti civila.
- Savjet bezbjednosti je 2015. godine, u okviru predsjedavanja Malezije, a uz podršku drugih država koje su je prihvatile – tadašnjih članica Savjeta: Angole, Čada, Čilea, Jordana, Novog Zelanda, Nigerije i Španije – usvojio Rezoluciju 2225. U sklopu Rezolucije, Savjet je izrazio duboku zabrinutost zbog činjenice da bi upotreba škola u vojne svrhe suprotno relevantnim odredbama međunarodnog prava mogla škole učiniti legitimnom metom napada, i na taj način ugroziti sigurnost djece. Njome se pozivaju države da preduzmu konkretne mjere za odvratanje od takve upotrebe škola od strane oružanih snaga i naoružanih grupa.
- Države potpisnice također su se obavezale na redovno sastajanje, radi analize i razmjene iskustava i prakse u vezi s implementacijom Deklaracije i *Smjernica*. U novembru 2016. godine, Norveška, Sijera Leone i Zambija bili su zajednički domaćini regionalne radionice usmjerene ka implementaciji *Smjernica* od strane država Afričke unije. Sastali su se predstavnici ministarstava

Global Coalition to **Protect Education from Attack**

odbrane i prosvjete, kao i nacionalnih oružanih snaga, 14 od 17 afričkih država potpisnica, kako bi razmijenili prakse i iskustva.

U anketi sprovedenoj 2016. godine među članicama **Obrazovnih klastera** koji djeluju u zemljama zahvaćenim sukobima širom svijeta, Deklaracija o sigurnim školama je najčešće ocjenjivana kao „veoma korisna“ u njihovom radu na garantiranju pružanja obrazovanja u kriznim vremenima.

Zašto je važno saradivati s naoružanim skupinama koje su izvan kontrole države?

Deklaracija o bezbjednim školama je politički dokument kojim države izražavaju široku političku podršku za zaštitu obrazovanja tokom oružanog sukoba i formalno podržavaju *Smjernice*. Same *Smjernice*, međutim, predstavljaju praktičan alat dostupan svima. Njih može sprovoditi ili koristiti svaki zainteresirani akter izvan okvira Deklaracije o bezbjednim školama, na primjer naoružane grupe izvan kontrole države.

Smjernice se odnose na sve strane koje učestvuju u oružanim sukobima, a ne samo na oružane snage država. Mnogi današnji oružani sukobi nemaju međunarodni karakter (interni su) i podrazumijevaju učešće naoružanih grupa izvan kontrole države. Kao posljedica toga, od vitalnog je značaja da naoružane grupe izvan kontrole države budu upoznate sa *Smjernicama* i da ih integriraju u svoja vojna pravila. *Ženevski apel* (Geneva Call), organizacija koja saraduje s naoružanim grupama izvan kontrole države radi postizanja njihove usklađenosti s međunarodnim humanitarnim pravom, već obučava takve aktere, uključujući članove opozicionih grupa u Siriji, kako da implementiraju zaštitu za škole od napada i vojne upotrebe.

Interamerička komisija za ljudska prava navela je da „škole treba da služe kao utočište za djecu i da im pruže zaštitu. Stoga, njihova upotreba u vojne svrhe djecu izlaže riziku od napada i ometa ostvarivanje njihovog prava na obrazovanje.“

Zašto su učenici, nastavnici, škole i univerziteti predmet napada?

Učenici, nastavnici, škole i univerziteti predmet su napada naoružanih grupa izvan kontrole države i državnih oružanih snaga u različite svrhe, uključujući:

- Uništavanje simbola državne kontrole ili demonstriranje kontrole nad određenom oblašću od strane anti-vladine grupe;
- Blokiranje obrazovanja djevojčica ili bilo koje vrste obrazovanja za koje se smatra da sadrži učenje o stranim religijskim ili kulturnim vrijednostima ili nametanje istih, pristrasnu istoriju ili nepoznat jezik na kojem se nastava obavlja;
- Ograničavanje aktivnosti sindikata prosvetnih radnika i akademskih sloboda;
- Otimanje djece u svrhu njihovog korištenja kao boraca, seksualnog roblja ili logističke podrške u vojnim operacijama, ili kidnapovanje učenika i nastavnika zbog otkupnine;
- Uslijed činjenice da su protivničke snage koristile školu ili univerzitet u vojne svrhe; i
- Uslijed neselektivnih i neproporcionalnih napada.

Opća skupština UN pozvala je u novembru 2015. godine sve države „da poduzmu neophodne mjere za zaštitu škola i lica povezanih s njima od napada u uslovima oružanog sukoba, kao i da se suzdrže od postupaka koji ometaju pristup djece obrazovanju.”

Kako se škole i univerziteti koriste u vojne svrhe?

Tokom oružanih sukoba, oružane snage i naoružane grupe izvan kontrole države često koriste škole i univerzitete kao baze, kasarne i privremena skloništa, odbrambene ili ofanzivne pozicije ili osmatračnice, skladišta oružja, i centre za pritvor i saslušavanje. Učionice, školska dvorišta i dvorane za predavanja takođe se koriste za vojnu obuku i prinudnu regrutaciju dece u naoružane grupe. Škole i univerziteti se ponekad u potpunosti preuzimaju, a studenti protjeruju. U drugim slučajevima, obrazovne ustanove se djelimično koriste u vojne svrhe.

Odjeljenje UN za mirovne operacije zahtijeva da pješadijski bataljoni djeluju u skladu sa zahtjevom da „djeca ne bi trebala da budu izložena opasnosti ” i da „vojske tokom svojih operacija ne smiju koristiti škole.”

Šta su posljedice upotrebe škola i univerziteta u vojne svrhe?

Prisustvo vojske i oružja unutar škole može je učiniti metom za napad suprotstavljenih snaga. Pored rizika od smrti ili teških povreda uslijed napada, učenici mogu biti izloženi regrutovanju ili seksualnom nasilju počinjenom od strane vojnika, mogu postati svjedoci nasilja, a njihova sigurnost može biti ugrožena zbog prisustva oružja ili neeksplozirane municije. Svi ovi rizici mogu imati značajan psihološki efekat na studente i nastavnike. Upotreba škola u vojne svrhe takođe može dovesti do oštećenja ili uništenja infrastrukture i gubitka nastavnih sredstava, što utiče na kvalitet obrazovanja. Globalni klaster za obrazovanje Interagencijskog stalnog komiteta (*IASC Global Education Cluster*) procijenio je da je trošak otklanjanja štete načinjene nad školama uslijed vojne upotrebe u Južnom Sudanu iznosio oko 67.000 dolara po školi. Upotreba škola u vojne svrhe može dovesti do smanjenja stope upisa i otežanog prelaska u više razrede, kao i do povećanog izostajanja nastavnika s posla. Može doći i do napuštanja škole, prekida studija ili prelaska učenika u druge škole, što često dovodi do prenatrpanosti. Djevojčice mogu biti nesrazmjerno pogođene, budući da roditelji često naročito zaziru od slanja svojih kćerki u škole koje su okupirali naoružani muškarci.

Vojna upotreba škola također može rezultirati izuzetno nepovoljnim položajem po oružane snage. Lokalna i međunarodna zajednica upotrebu škole od strane vojnog osoblja spremno će označiti kao zloupotrebu lokalne djece i obrazovnih aktivnosti. To, s druge strane, sukobljene snage mogu iskoristiti u sklopu negativnih medijskih operacija. Štoviše, u zemljama u kojima je uspostavljen Mehanizam Vijeća bezbjednosti UN za monitoring i izvještavanje, grupe koje škole koriste u vojne svrhe biće kao takve navedene u godišnjem izvještaju koji generalni sekretar UN podnosi Savjetu bezbjednosti o djeci i oružanim sukobima, izlažući na taj način grupu negativnoj pažnji javnosti, uz potencijalne daljnje međunarodne reakcije.

Global Coalition to **Protect
Education from Attack**

Zaštita obrazovanja ima **dugu istoriju**. Još 333. godine nove ere, rimski car Konstantin donio je uredbu po kojoj su profesori književnosti izuzeti od primanja vojnika na stanovanje „da bi lakše obučavali mnoge ljude na polju humanističkih nauka.”

Šta predstavlja Globalna koalicija za zaštitu obrazovanja od napada?

Globalnu koaliciju za zaštitu obrazovanja od napada (GCPEA) osnovale su 2010. godine organizacije čije djelovanje obuhvaća obrazovanje u vanrednim situacijama i nestabilnim državama zahvaćenim sukobima, zatim visoko obrazovanje, zaštitu, međunarodna ljudska prava i međunarodno humanitarno pravo, a koje su izrazile zabrinutost zbog kontinuiranih napada na obrazovne ustanove, njihove učenike i osoblje, u zemljama zahvaćenim sukobima i nesigurnošću. GCPEA se sastoji od međunarodnih organizacija, uključujući: CARA (Savjet za ugroženo akademsko osoblje - *Council for At-Risk Academics*), *Human Rights Watch*, Institut za međunarodno obrazovanje/Fond za spasavanje naučnog osoblja IIE (*Institute of International Education/IIE Scholar Rescue Fund*), Norveški savjet za izbjeglice, Zaštita obrazovanja u nebezbednim i konfliktnim uslovima (*Protect Education in Insecurity and Conflict*), SAIH (Fond norveških studenata i akademskog osoblja za međunarodnu pomoć), *Save the Children*, Mreža *Scholars at Risk*, UNESCO, UNHCR, UNICEF, i *War Child* Holandija. GCPEA je projekat Tides centra, neprofitne organizacije definirane odredbom 501(c)(3).

Gdje mogu dobiti još informacija?

Niz resursa o Deklaraciji i *Smjernicama* dostupan je na web stranici Globalne koalicije za zaštitu obrazovanja od napada, a posebno na ovoj stranici:

www.protectingeducation.org/guidelines

[Alat](#) za razumijevanje i implementaciju *Smjernica*, nastao kroz partnerstvo između GCPEA i Inicijative za djecu vojnike Roméo Dallaire (*Roméo Dallaire Child Soldiers Initiative*), dostupan je ovdje:

<http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/toolkit.pdf>

Lista mjera koje ministarstvima pružaju smjernice u njihovim naporima za zaštitu obrazovanja od napada, kao i škole i univerziteta od upotrebe u vojne svrhe, dostupna je ovdje:

http://www.protectingeducation.org/sites/default/files/documents/what_ministries.pdf